

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

דפי עיון

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ח

פרשת בראשית

(יח) לא טוב

היות האדם לבדו. אינו נאות לתכלית צריכת האדם ולהגנת מונותיו ולקיום מינו שיהיה לבדו בלי עזר, כי האדם מדיני בטבעו ולא יגיע אל ההלכה בלי עזר מצני מינו: עזר בנגדו. אמר קן על האשה כי היא עזרת האדם תמיד ומשמשתו, ומלת כנגדו כלומר שתהיה לפניו ולעומתו תמיד לשרתו: (יש) ויצר. כבר סיפר למעלה לירת החיות והעופות, ושהן כאלו לירתם מן האדמה ללמדנו שבעצור היותם נבראים מן האדמה בגוף ונפש ולא באה להם נשמה ממרומים כמו לאדם, לכן הם פחותים ממנו במעלה, והוא א"כ שיבאם אל האדם שהוא מנצח הנבראים והוא יקרא להם שמות, כי כולם נבראו לשמשו והוא האדון על כולם:

א. ביאור יש"ד.
פרק ב' פסוק יח:

אלות

1. בצטט מה הקושי האפשרי בקטע הראשון המצריק ביאור?
2. מה פירושו: "מדני" כאן?
3. איך ולא מה מפרש פרשנו: "כנגדו"?
4. לכאורה מה הקושי בפסוק י"ט' עליו צונה פרשנו?
5. איזה מסקנה עלינו להוציא מכך?

* * *

ב. העמק דבר.

מכוס שהאדם

אין כמעט מינו בחופן אחד. כי כל המדות וכל הנבראים כנוגים בו. וזה האדם טבעו נוטה לזה החופן. וזה האדם להיפך. ע"כ יש לעשות העזר שהיה האשה ראויה לכל אופן שיהא בהאים. והיינו כנגדו ח"ך שהוא נגדך לעזר תמידו לפי תכונתו. (וכי"ל להבין ל"ג י"ב וללכה לנגדך יש"ש) (א):

פרק ב' פסוק יח: (יח) לא טוב היות האדם לבדו. לא לפני נקבה דבר ה' שיהא ממין האדם. דזה כפיטח עלה גרע האדם מכל הנבראים שהנקבה המקיימת המין הוא ממנו. הלא לה טוב שיה' לו נקבה כמו לנברי נבראים שאינם לעזר בכל הליכות החיים ורק בעת הזוג היה מודמנה לפניו. אבל לא טוב שיהא האדם בזה החופן. (והכי פ"י הרמב"ד זכ' בעלי הנפש בהקדמה): אעשה לו עזר כנגדו.

אלות

1. מהי השאלה שפרשנו מנסה להשיב עליה?
2. מהו - לפי זה - ההבדל המהותי בין האדם לבין שאר הפרואים?
3. למה נלקק האדם במיוחד ל"צצר" ואינה צצר זה ראוי להיות?
4. מהו הרציון ככל דבריו כאן?

* * *

ג. תוספת ברכה.

לא טוב היות האדם לבדו (ב' י"ח)

פירש"י בשם מדרש. לא טוב, שלא יאמרו שתי רשויות הם, הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים אין לו זוג עכ"ל. ולא נתבאר מה דחקו להודוש להוציא ענין הפסוק מפשטו דמוסב על מניעת הטובה להאדם לחיות לבדו והפשטות הזאת רצויה בטעם.

פרק ב' פסוק יח:

בראשית

ויתכן לומר, כי מדייק המדרש קושי סגנון הלשון לא טוב היות האדם לבדו, לפי פשוטו, כמו שבארנו, דמוסב על מניעת הטובה לאדם לחיות לבדו, לפי זה ה' צריך לומר לא טוב לאדם היות לבדו, אחרי כי זה נקודת המכוון, וכמו בקהלת (ו' י"ב) an טוב לאדם, ושם (ח' ט"ו) אין טוב לאדם וגו', אבל הלשון כמו שהוא לפנינו, לא טוב היות האדם לבדו משמע כי מה שהאדם לבדו אין טוב לההויה, ומפרש המדרש באור הדבר כמו שהעתיקנו.

אלות

1. מהי אלתו fe כרננו על רש"י ואל המדרש המצוי?
2. בצט מהי תלמתו fe כרננו כאן?
3. היש אף תלמה mnk אקושי זה?

* * *

ד. רש"ר הירש.

פרק ב' פסוק יח':

עזר. השרשים הקרובים ל"עזר" מורים כולם על מושג גבילה: "אזר", "אסר", "אצר", "עצר". נמצאת זו משמעות "עזר": העוזר לחברו נוטל חלק מחובותיו, כך יוכל הלה לרכו את כוחותיו בתחום מצומצם יותר, וכך יוכל למלא ביתר יעילות את החובות שעדיין נותרו לו. העזר הוא סיוע בדרך הריכוז. "עצר" מורה על הגבלה שבכוח (אות צד"י), ואילו "עזר" — על הגבלה שמרצון; מקבל העזרה יפעל ביתר עוז בתחום המצומצם שנותר לו וזו גם משמעות העזרה שבמקדש: חצר מסייעת אלמלא העזרה, היו הקרבנות נעשים בהיכל. משנתווספה העזרה, נותרה בהיכל רק הכפרה העליונה; ואילו העזרה משמשת לכל הדרכים, המובילות אל הכפרה. וכן הדבר גם באיש ואשה: האשה נוטלת חלק מן החובות הכלולות בתפקיד האדם; כך יוכל האיש לכלא ביתר שלמות טח החובות שעדיין נותרו לו, אך לשם כך יש צורך, שה"עזר" היא "כנגדו" — לא "עמי": אל יפעל עמו במקום אחד, אלא יפעל כנגדו במקום אחר, בשורה אחת ממולו. אילו היה העזר ניצר בדמות איש, היו מוטלות עליו כל חובות האיש, ואף הוא היה זקוק ל"עזר". משום כך הוא נוצר כאשה; האשה עומדת בצד האיש, לא עמו ולא תחתיו; היא פועלת "כנגדו", בשורה אחת ובנפרד ה אחר ח. כל אחד יפעל בתחום המיוחד לו, וכך ישלימו זה את זה.

(יח) בריאת האשה — כבריאת האדם בשעתו: כדרך שהעולם המתין וציפה להשלמתו, — עד שה' הודיעו על נזר הבריאה, כן הדבר גם כאן, בבריאת האשה. הנה האדם כבר נברא; מסביבו פרח גן עדן ביופיו; ואף על פי כן לא אמר ה' "כי טוב!" אין הוא אומר: "לא טוב לאדם היותו לבדו", אלא: "לא טוב היות האדם לבדו"; כל עיד האדם לבדו, עדיין העולם שרוי בלא טוב. תכלית השלמות, שהארץ תשיג בזכותה, לא תושג בשלמות, עוד היא לבדו. השלמת הטוב היא האשה, ולא האיש; ורק משנברא האשה הושלם הטוב — לאדם וליקום כולו. וכך הורו רבותינו: אין אדם נקרא "אדם" אלא בזכות אשתו; ורק שניהם כאחד קרויים "אדם" (יבמות סג ע"א). התפקיד הוא רב מכוחו של אחד, ויש צורך לחלקו לשנים. משום כך נתווספה האשה אל האיש, למען ימלאו בשלמות את ייעוד האדם. ואשה זו תהא "עזר כנגדו". גם מבט שטחי יגלה, שביטוי זה מביע את 73 כבוד האשה. אין כאן 53 רמז ליחס מיני. האשה העמדה בתחום פעילות האיש: שם היא חסרה, ושם תהא "עזר כנגדו". ו"עזר כנגדו" איננו מביע שעבוד, אלא שיוון גמור ועצמאית שוה. האשה היא "כנגדו", לצדו של האיש, מקבילה לו, בשורה אחת.

אלות

1. כרננו רואה בסדר הקריאה עליה הדרגתית כלפי מצלה, מה הרציון כק?
2. לפי זה האדם נברא כנזר הקריאה בסוף התהליך, מה אמר כן המצב עם האישה?
3. קריאתה של האישה היא הפלמת הקריאה, מה זה ke אסמא ולאאע?
4. מהו כירושל"א "עזר" כאן ואל סמק מה הוא מקסס זאת?
5. "כנגדו" — אלו — בשורה אחת, מה רוצה כרננו ללמדנו כאן ומאילו טעות הוא בא להציגנו?
6. מה הן חובותיה של האישה בצד האיש ומה היא הפלימה אותו וצורת לו?
7. מה היא — אצתק — את כרננו להביע דעה כה חדשנית בצנין זה?

* * *

31

(ו) ויתעצב אל לבו. אל לבו של אדם שהוא רע.
 (ז) כי נחמתי כי עשיתי. וכן "נחמתי כי המלכתי את שאול וגו'"⁷, וכן "וינחם ה' על הרעה"⁸, וכן "נחם כרוב חסדיו"⁹. וכן "אתה [אל הנזון ורחום] אך אפים [ורב חסד] וניחם על הרעה"¹⁰. ומקשים על כל אילו: "לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם"¹¹. ויש לך להבין כי בג' דרכים הנחמה באה*: כי פעמים אדם נודר לחבירו לעשות לו טובה או רעה ומתחרט בעצמו ואינו מקיים ואינו עומד בדיבורו, אע"פ שיש לאל ידו לעשות אבל אינו רוצה, וזה כזב שכוזב לו. ופעמים סבור שיכול לעשות לו ואין לאל ידו לעשות, ומתנחם בעל כרחו חחחח האונס, ועל אילו שתיים הוא אומר: "לא איש אל ויכזב" אלא דברו מקיים, "ובן ארם ויתנחם", חחחח שאין לו, והוא כל יכול. ולפי שהיה אומר לו בלק: "מה דבר ה'"¹² כלומר "חזר מן הברכה לקללה"! ולכך ענה לו: "לא איש אל ויכזב" שלא יעמוד בדיבורו, כי כל דבריו אמת, "ובן אדם ויתנחם", חחחח שאינו יכול להעמיד, כי לא קצרה ידו. אבל יש נחמה שלישית שאינה באה חחחח שנודר אלא חחחח אותן שנודרין לו, כגון אם ידבר הקב"ה על גוי וממלכה להרע להם¹³, כמו על אותם של גינה¹⁴, ודאי מדעת-כן הוא אומר, אם יעמדו במרדן. ואם שבו ישוב מתרון אפו ויטיב להם. ודברו הוא אמת, וכן הפך אומר להטיב להם, והם קלקלו, וזהו כבודו של מעלה, וכן כשברא הקב"ה אדם, לכבודו בראו ולשמשו, כמו שכתוב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"¹⁵, וכיון שקלקלו הריני עושה עצמי כאילו נחמתי, ואמחם, ומכל מקום החזרה מהם באה. וכך שאול כשהמליכו מדעת כך [המליכו], שלא יעבור על רצונו של מקום, והוא פשע, ולפיכך גרמו לו עונותיו שאעשה עצמי כמנחם. ואעפ"י שידע מתחילה שיקלקלו, כי הכל גלוי לפניו, בראם כדי שיוסרו בהם אחרים ולא יקלקלו מעשיהם.

אלות:

1. מהו הקושי בפסוק ו' ואיך פרשנו מארזו?
2. מה מכריח את פרשנו להסביר כך את הצנין?
3. מהמשק הקטע מארז פרשנו שלשה דרכים בצנין הנחמה, מה הקושי בצטט?
4. מה הן שלשת הדרכים השונות ובאיחוד כמה שונה הדרכ שלישית מכל קודמותיה?
5. פרשנו מדע"ש שהקב"ה: "כאילו" מתנחם, למה הוא עושה כן?
6. אלה עקרונות קשה מצלה פרשנו בסוף הקטע - כמדרכ אצב - מהי ומהי תשובתו?

* * *